LISONIY MUNOSABAT VA LISONIY ZIDDIYAT

Ko'chimova Marjona O'ktamjon qizi
DTPI Filologiya fakulteti talabasi
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

Annotatsiya. Uşbu maqolada lisoniy munosabat va lisoniy ziddiyat mavzusida nazariy bilimlar tahlili haqida ma'lumot beriladi.Bu ikki tuşunça örtasidagi mavjud farqlar yoritib ötiladi.
Kalit so'zlar: Lisoniy munosabat lisoniy ziddiyat, oppozitsiya, fonetik, leksik, morfologik, pradigmatik, sintagmatik munosabatlar.

Annotatsiya. This article provides an analysis of theoretical knowledge on linguistic relations and linguistic opposition, highlighting the existing differences between these two concepts.
Keywords : Linguistic relation, linguistic opposition, phonetics, lexicon, morphology, paradigmatic and syntagmatic relations.

Аннотация. В данной статье представлена информация об анализе теоретических знаний по теме языковых отношений и языковых противопоставлений. Освещаются существующие различия между этими двумя понятиями.
Ключевые слова: языковые отношения, языковое противопоставление, оппозиция, фонетические, лексические, морфологические, парадигматические, синтагматические отношения.

Kirish

Lisoniy munosabat — bu lisoniy birliklarning muayyan tizimda (til qurilişida) bir-biri bilan qanday boğlanişi, joylaşişi va özaro munosabatga kirişişi. Tilşunoslikda lisoniy munosabatlar asosan uçta yönalişda örganiladi: Sintagmatik munosabat (ketma-ketlik): Lisoniy birliklarning nutq jarayonida çiziqli (ketma-ket) ravişda bir-biri bilan birikib keliş munosabatidir.Lisoniy munosabat tilni yaxlit va tartibli tizim sifatida uşlab turuvçi içki aloqalar bölsa, lisoniy ziddiyat şu tizim içidagi birliklarning özaro farqlanişi va ma'no yaratişi uçun xizmat qiluvçi asosiy mexanizmdir. Oddiy qilib aytganda, tildagi har bir birlik öz ma'nosi va vazifasiga faqat boşqa birliklar bilan boğlaniş hamda ularga qarama-qarşi turiş orqaligina ega böladi.Masalan: iş-çi-lar-ga sözidagi morfemalarning yoki gapdagi sözlarning ketma-ket joylaşuvi. Paradigmatik munosabat (uyadoşlik / örinbosarlik): Muammoli yoki umumiy belgiga ega bölgan lisoniy birliklarning biror lisoniy sath doirasida özaro turkumlanişi va bir-birining örnini bosa oliş munosabatidir (masalan: gözal — xuşröy, yuz — çehra). Ierarxik (poğonali / sathlararo) munosabat: quyi sath birliklarining yuqori sath uçun quriliş materiali (konstruktiv asos) bölib xizmat qilişidir (masalan, tovuş morfema uçun, morfemalar söz uçun asos böladi) Lisoniy ziddiyat (Oppozitsiya)Lisoniy ziddiyat — lisoniy paradigma a'zolari yoki bir sathga mansub birliklarning özaro farqlovçi belgilarga asoslanib qarama-qarşi qöyilişi va munosabatga kirişişidir.Mashhur tilşunos N. S. Trubeskoy tasnifiga köra, lisoniy ziddiyatlar (zidlanişlar) quyidagi turlarga bölinadi: Privativ (biror belgining borligi [+] yoki yöqligi [-] bilan farqlanuvçi): Masalan, jarangsiz undov va jarangli undov juftliklari. Darajali (gradual): Biror belgining kuçli yoki kuçsiz darajada namoyon bölişi. Teng qimmatli

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

(ekvipolent): Birliklarning har biri öziga xos öziga xos mustaqil belgiga ega bölgan özaro teng qarama-qarşiligi. Şuningdek, ziddiyatlar bir ölçovli va köp ölçovli, proporsional hamda ajratilgan turlarga bölinadi.Munosabat - keng qamrovi tuşunça. Falsafada munosabat muayyan sistemada elementlarning joylaşişi tabiati va ularning bir-biri bilan özaro boğliqligi .Til lison va nutq munosabati, lisoniy paradigma va uning asosiy turlari.Lisoniy munosabat va Lisoniy paradigmaga birlaşuvçi birliklar, paradigma a'zolari orasidagi munosabatlar lisoniy ziddiyat deyiladi.Lisoniy birliklarning ma'lum çiziqda ketma-ket boğlanişi ikki elementni heç qaçon bir vaqtda talaffuz qilişga imkon bermaydi.Lisoniy ziddiyat birliklarning bir-biridan ajralib turişini ta'minlaydi. Agar birliklar örtasida qarama-qarşilik bölmasa, inson ularni farqlay olmaydi va nutqda aniq ma'no yuzaga çiqmaydi.

Xulosa

Lisoniy munosabat va lisoniy ziddiyat til tizimining asosiy tayanç tuşunçalaridir. Lisoniy munosabat birliklarning paradigmatik, sintagmatik va iyerarxik özaro boğlanişini ta'minlab, tilning yaxlit murakkab tizim sifatida işlaşini körsatadi. Lisoniy ziddiyat esa birliklarni özaro farqlaş orqali ularning aniq ma'no va grammatik vazifasini belgilab beradi. Xulosa qilib aytganda, bu ikki hodisa til birliklarining tizimdagi örnini aniqlovçi hamda nutq jarayonini töliq şakllantiruvçi ajralmas omillardir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rahimov, A. Tilni paradigmalar asosida örganiş muammolari . Özbek tili va adabiyoti. -Toşkent . 20-b.
2. Yöldoşev I , Ö Şaripova . "Tilşunoslik asoslari": Til sistemasi.
3. Mirtojiyev M . "Özbek tili semasiologiyasi"- Toşkent.
4. Mengliyev B. "Hozirgi özbek tili" . - Toşkent, 2020.
5. https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/tilshunoslik/til-lison-va-nutq-munosabati-lisoniy-paradigma-va-uning-asosiy-turlari

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.